

7.16 Levende getuigenissen

Eind 2005 begon ik gesprekken met oude Leendenaren met het oogmerk hun belevenissen met de toren op te tekenen. Het resultaat ziet u hieronder. De gesprekken zijn in chronologische volgorde geplaatst.

November 2005 met Jan van Lieshout, de kapper

Geboren 28.8.1930

Jan heeft afgelopen zomer zijn 60-jarig bestaan uitbundig gevierd met een drukbezochte receptie in De Scheuter. Zijn vader was ook al kapper en Jan begon als tienjarige zijn vader te helpen door de scheerklanten alvast in te zepen.

Tijdens een knipbeurt kwam eigenlijk deze reeks op gang. Jan noemde een aantal namen van Leendenaren op leeftijd die hierna aan de beurt komen.

Jan moest net als alle schooljongens elke morgen naar de halfachtmis en heeft in 1943 de klokken in het portaal van de toren zien staan. Ze waren op bevel van de Duitsers naar beneden gehesen en zouden omgesmolten worden voor oorlogstuig.

Er was in die tijd een schoenmaker die tevens een krantenwijk had: Bartholomeus van Laarhoven. Jan vertelde dat hij daarnaast nóg een baantje had: elke morgen het opwinden van de kerkklok. Tijdens zijn rondje voor de kranten klom hij in de toren omhoog om de gewichten van de klok op te hijsen.

7 december 2005 met Jan Verhoeven (bijnaam: Jan den Bels)

Geboren in 1920, gehuwd met Lina Thijssens

Adres Dorpstraat 109. tel.2062487

Jan was tijdens de bezetting in Woensel om daar de kost te verdienen.

Op de plek, waar hij nu woont, stond vroeger een langgevelboerderij waar de vader van Jan: Hendrik (Driek den Bels) en hijzelf een boerenbedrijf hadden.

In 1968 werd de boerderij gesloopt en is daarna het huidige huis gebouwd waar het echtpaar beneden en zijn zoon Henk met zijn gezin boven wonen. Bij de ruilverkaveling in 1971 zijn de akkers die buitendorps lagen verkocht.

1. Jan weet zich nog te herinneren dat hij als kind zich door de klokkentouwen op en neer liet deinen als klokkenluider bezig was. Hij moet toen jonger dan tien jaar oud geweest zijn want in 1930 werd een elektrisch luidsysteem geïnstalleerd.
2. Jan verrichtte af en toe werk voor de gemeente en één van die klussen was het opruimen van de duivennesten in de klokkenkamer van de toren. Er kwamen toen grote hoeveelheden takken en mest te voorschijn. Toon van Lieshout was de gemeentewerker die daar bij hielp. Het jaar van deze actie wist Jan niet meer. Lina dacht daar foto's van waren en zou die gaan opzoeken. Daarna werden de galmgaten afgesloten met gaas zodat de duiven geen kans meer kregen om te gaan nestelen.
3. Hij was ooit in de spits geklommen en herinnert zich een tafel met twee stoelen iets onder de bol.

17 december 2005 brief van Theo van Asten uit Rome

geboren 2 juli 1922 in Leende

Theo was een zoon van Peerke de Pos en een broer van mijn vrouw Ria.

Hij volgde een opleiding tot priester bij de Witte Paters en klom op tot de hoogste rang in die orde. Na een conflict met de paus trad hij uit het ambt, werkte toe nog ... jaar bij de Wereldvoedselorganisatie en woont nog steeds in Rome met zijn vrouw Antoinette.

Uit de brief:

Ik werd misdienaar toen ik 7 of 8 jaar oud was (1929 of 1930). Ik herinner me dat de touwen van de klokken nog onder de toren hingen en dat de koster moest luiden door aan de touwen te trekken. Gewoonlijk werden de klokken geluid een kwartier voor de dagelijkse missen. Als misdienaar heb ik vaak met de koster aan de touwen gehangen. In die tijd heette die man in de volksmond Toon de Koster, zijn familienaam was Toon van Gerwen. Toon was vrijgezel maar trouwde enkele jaren later met Pauline, de "pastoorsmeid" van pastoor Steenbekkers.

Ik herinner me ook dat in mijn misdienaartijd, ergens tussen 1930 en 1935, de touwen werden vervangen door een elektrische installatie die vanuit de sacristie werd bediend (het elektrisch systeem werd in 1930 besteld en in ... voor het eerst gebruikt, zie Kroniekdetails 1930-1)

De toegang naar de toren voorbij het koor was steeds gesloten om ons jongens die onder de toren geboren waren te beletten om naar boven te klimmen. Maar op een zeker moment moesten de kapotte dakleien van de spits worden vernieuwd en was de deur naar hogerop open.

Mijn broer Harrie, een vriendje Jan Versteeg en ik profiteerden hiervan om na het uitgaan van de school naar boven te klimmen tot bijna in de blaas.

De luiken stonden open en om naar buiten te kijken moesten we op een paar planken tussen de balken gaan staan. Harrie stond bij een van de luikjes en ik bij een andere. Harrie riep: "Theo kom hier eens kijken". Ik draaide me om om naar Harrie's luik te gaan maar viel en bleef met mijn armen tussen twee planken hangen. Ik huiver nog als ik er aan denk. Hadden die planken iets verder uit elkaar gelegen dan was ik zo'n dertig meter naar beneden gestort. Ik heb het nooit aan ons moeder durven vertellen.

Hierbij een "aanpassing" van een sonnet van Anton van Duinkerken:

Leende, denk ik van ver aan u weer
En richt ik mijn gedachten op uw toren
Dan voor de zoveelste keer
Spiegelt mijn heugenis naar tevoren
't Juichende kind van weleer
Dat onder uw schaduw is geboren

(Anton van Duinkerken was de schrijversnaam voor Wilhelmus Johannes Maria Antonius Asselbergs (1903-1968) een bekende letterkundige, dichter en prozaïst die in 1966 met de P.C. Hooftprijs werd begiftigd. Hij studeerde aanvankelijk voor priester waar Theo hem leerde kennen)

21 december 2005 met Gerard Petrus Rutten en zijn vrouw Antoinette

geboren 20 maart 1920, gehuwd met Antoinette .....

Adres Dorpstraat 58, 100 meter van de toren.

Gerard was in zijn werkzame leven bankhouder voor de Rabo, eerst in zijn geboortehuis naast waar hij nu woont (nr.60), later aan de Valkenwaardse weg en ook nog op de huidige plek aan het Marktplein.

- 1 Als kind was hij ooit met vriendjes de toren ingeklimmen tot in de bol toe. Het had die dag gesneeuwd, door kieren langs het luik was er ook sneeuw naar binnen gedwarreld genoeg om er ballen van te maken en elkaar er mee te bekogelen.
Het was streng verboden om ongevraagd de toren in te klimmen, maar de deur beneden stond open vanwege reparatiewerk en zo konden ze ongezien hun tocht naar boven beginnen.
2. Gerard heeft ooit meegemaakt dat iemand die ook stiekem naar boven was geklimmen opgesloten raakte omdat de koster de kerk afsloot niet wetende dat er iemand in de toren zat. De man werd bevrijd nadat hij uit een van torenluiken om hulp had geroepen.
3. Gerard en Antoinette herinneren zich dat bij het vernieuwen van leien op de spits de leidekkers werken vanuit bakken die aan touwen vanuit de bol hingen. Er zijn haken aan de bol gemaakt speciaal voor dat doel.
De leidekkers zongen vaak uit volle borst waarschijnlijk om aandacht te vestigen aan hun waaghalzerig werk.
- 4 Gerard en Antoinette hebben meegemaakt dat als de vier klokken tegelijk luiden dat dan de bol zichtbaar heen en weer zwaaide. Dat was vóór de oorlog nog met de oude klokken.
- 5 Als Antoinette bij het donker de was achter haar huis te drogen hangt dan ziet ze soms een schaduw tegen de avondlucht afsteken

8 en 23 juni 2006 met Toon Smeets

Geboren 24 april 1926, ongehuwd, overleden 28 januari 2007

Toon was in zijn werkzame leven constructie bankwerker

Toon was misdienaar van 1936 tot 1940. Dat laatste jaar was tevens zijn laatste schooljaar (je mocht geen misdienaar meer zijn als je de school had doorlopen). De toenmalige koster was Antoon van Gerwen en toen deze niet goed meer mee kon vanwege ziekte was Toon een poosje hulpkoster. Toon kwam dus na zijn jeugd jaren ook nog geregeld in de kerk en dat gecombineerd met een sterke opmerkingsgave en een goed geheugen levert een waardevolle getuige van alles wat er in die tijd in de kerk omging.

Na Toon werd Jan de Win de koster, het was een bijbaan, hij had een café tegenover de kerk. Daarna ging een Willem Scheepers het kosterambt vervullen. Die laatste werd tevens op 19 februari 1951 benoemd tot klokkenist. Hij was de buurman van Toon Smeets en Toon vergezelde hem vaak bij zijn werk in de kerk. Eén daarvan was dus om elke ochtend het uurwerk op te winden. Dat betekende een klim naar de tweede verdieping waar het uurwerk

was opgesteld. Toon vergezelde hem daarbij vaak en in twee of drie gevallen is Toon daarbij verder geklommen tot in de bol vanwege de sensatie en het uitzicht.

Uurwerk

Vóórdat Scheepers met het opwinden van het uurwerk belast werd had een Barthelomeus van Laarhoven, schoenmaker, dit gedaan tegen *f* 100 per jaar, dit is ook al in het gesprek met Jan van Lieshout vermeld. Ook Scheepers kreeg die vergoeding voor dat werk.

Toon weet zich nog te herinneren dat het uurwerk het jaartal 1888 vermeldde. Het werkte met twee gewichten één voor de tijd en één voor het slagwerk.

Klokken

Toon weet ook nog bijzonderheden over de klokken die in die tijd in de toren hingen. Hij heeft die klokken in het torenportaal zie staan tijdens de roofoperatie door de Duitsers in 1943. Hij herinnert zich dat men op het kerkhof een lier had opgesteld waarvan een touw schuin omhoog ging en door de galmgaten naar een katrol boven de klokken liep.

Hij weet ook te vertellen dat de grootste klok geschonken is door een Peer en Jan van Mierlo. (dit was één van de klokken die in 1929 aan de twee grote klokken uit 1699 zijn toegevoegd).

Peer en Jan van Mierlo waren twee vrijgezellen die aan de Ostrikerdijk woonden en er warmpjes bijzaten. De ouders van een Leo van Kuyk hebben lang bij de vrijgezellen gewerkt en Leo kon een half jaar geleden het feit van een schenking bevestigen. Die schenking had echter betrekking op de voorziening om tijdens de consecratie klok nr.3 drie keer aan te slaan.

Hier volgt en overzicht wat er tot nu toe bekend was over deze klokken en wat Toon er nu uit zijn waarneming uit 1943 aan toevoegt:

Klokken van 1929

	Piet Willems	Door Toon Smeets waargenomen toen ze na de roof in het torenportaal stonden te wachten op transport (gele tekst is extra of anders ten aanzien van linkerkolom)
Grote klok* Onderdiameter Gewicht opschriften	140 cm Ca 1660 kg Aan één zijde: <i>W.M. Steenbekkers, Pastoor Leende 1928¹⁾</i> Andere zijde: <i>St-Petrus</i> (patronus loci et ecclesiae) en daaronder een gegraveerde beeltenis van Sint Petrus Verder onder een versierde rand aan bovenkant: <i>me funderent Petit en Fritsen</i>	Ca 1800 kg, vlg. een notie van Scheepers met krijgt nabij de klokken aangebracht en sindsdien verloren gegaan. Aan één zijde: <i>W.M. Steenbekkers, Pastoor Leende 1929¹⁾</i> Andere zijde: <i>Heilige Petrus en Johannes</i> (vanwege de schenkers Peer en Jan van Mierlo) en een gegraveerde beeltenis van Sint Petrus. Verder nog Latijnse teksten
Kleine klok Ondermiddellijn Gewicht opschriften	90 cm Ca 470 kg Aan één zijde: <i>W.M. Steenbekkers, Pastoor Leende 1928¹⁾</i> Andere zijde: een gegraveerde beeltenis van St-Wilhelmus (voornaam van pastoor Steenbekkers)	Ca 500 kg, vlg. een notie van Scheepers met krijgt nabij de klokken aangebracht en sindsdien verloren gegaan. Aan één zijde: <i>W.M. Steenbekkers, Pastoor Leende 1929¹⁾</i> Andere zijde: <i>Ave Maria</i> Verder nog Latijnse teksten

1) Voor beide jaartalen valt iets te zeggen: in 1928 gegoten en in 1929 in de toren gehangen. Echter Toon Smeets heeft stellig 1929 gezien.

De hond van mevrouw Woestenberg

Bron Toon Smeets

Tijdens de vele gesprekken met Toon Smeets over de verloren oprichtingssteen en alles wat daar mee samenhangt kwam ook de volgende anekdote te voorschijn.

Toon was bevriend met de koster Willem Schepers die hem een keer aansprak met: "Wat me nu is overkomen is me nog nooit gebeurd".

Er was een uitvaart in de kerk en Willem had zoals gebruikelijk het luisysteem van alle klokken aangezet. Kort daarop was pastoor Woestenberg, die nog maar kort geleden (in 1962) was aangesteld op hem afgekomen roepend "Die klokken af, die klokken af" en zette ze eigenhandig uit.

Wat was het geval? Hij had bij zijn komst naar Leende ook een huishoudster meegebracht, Marietje genaamd. Marietje had een hond die niet tegen het gebeier van de zware klokken kon. Ze moest met het beest in de kelder gaan zitten of op stap gaan omdat het beest luid begon te janken als de zware klokken luidden. Dus voortaan werd er bij uitvaarten niet meer plechtig gebeierd vanwege de hond van Marietje.

Het was geen "hendige" zoals Toon zei. Ze werd in het dorp ook wel mevrouw Woestenberg genoemd

Het elektrisch luidsysteem

Het elektrische luidsysteem, dat in 1930 aangeschaft werd, had vier bedieningshandels in de sacristie. Ze waren twee aan twee boven elkaar geplaatst. De bovenste twee voor de twee grote oude klokken uit 1699, linksonder voor het Angelusklokje en rechtsonder voor de nieuwe grote klok (Petrusklok) Voor de Hoogmis werd om half tien begonnen met de grote oude, om kwart voor tien alle vier tegelijk.

Tijdens de verbouwing in 1940 kreeg het paneel met de vier handels een tijdelijke plaats in het kippenhok. Toon, die het klokgelui een poos moest bedienen als hulpkoster, voelde er stroom op staan toen hij dat voor het eerst in het kippenhok moest doen en gebruikte voortaan een stokje om de handels op te lichten.

Op het paneel van de bedieningshandels stond: *Luidapparaten Doetichem 1929*

Pastoor De Wijs vond het luiden van de twee grote klokken een te grote belasting voor de toren, omdat ze een verschillende luidfrequentie hadden waren er momenten dat ze even dezelfde kant op bewogen (Toon zei dat ze elkaar inhaalden). Dat kan inderdaad even een zware zijdelingse belasting opleveren. Een beroemd geval van een soortgelijk effect is een brug waarover een troep soldaten marcheerden. Op gegeven moment raakte het marceerritme synchroon met het trillingsgetal van de brugconstructie waardoor deze instortte.

Zoiets zou met de toren ook kunnen gebeuren.

De pastoor wisselde daarom de twee klokken af en deed dat door na elke handelbediening twee rondjes in de sacristie te lopen.

Klokkenroof

Nadat de klokken in 1943 geroofd waren hing Piet Godschalx een lege koolzuurcilinder (van de biertap) in de plaats van de grote klok waarop de uren geslagen werden. Het geluid was prima en heeft dienst gedaan (totdat een hulpklokje uit Sterksel en later Eersel beschikbaar kwam)

Uitbreiding kerk in 1940

Dit onderwerp is aangesneden omdat er bij deze verbouwing een belangrijke steen met inscriptie van het bouwjaar verloren is gegaan. Om daar het naadje van de kous te achterhalen is hier uitvoerig over gesproken.

Een beschrijving hiervan vindt u in de Heemkronijk van de Heemkundekring De Heerlijkheid Heeze-Leende-Zesgehuchten, uitgave september 2007 plus correctieblad in uitgave december

December 2006 met Toon van Dijk getrouwd met Annie Lamers

Toon is van 1922 en had zijn leven lang een boerenbedrijf in de Renhoek.

In zijn jonge jaren was hij bij de R.K. Boerenstand en had daardoor soms contact met de kapelaan. Met hem is hij 2 à 3 keer de toren ingeklommen tot in de bol. Het moet vlak voor of in de oorlog geweest zijn Het enige vermeldenswaardige van die gebeurtenis is dat je toen nog heel veel torens van omliggende dorpen kon zien (sindsdien door de bebouwing veel minder).

12 december 2008 met Lucia Henselmans (geboren Vuhgts) van 1919 en Sjang van Eerenbeemd van 1915

Lucia had als schoolkind vaak de koster Toon van Gerwen de klokken zien luiden. Zij had ook zelf wel eens mogen helpen met het trekken aan het klokkentouw. Ze kon zich niet meer herinneren of er meer dan één touw was.

In 1930 toen aan het handmatig luiden een eind kwam was ze elf jaar.

Sjang had ook vele malen de klokken zien luiden en was stellig in zijn mening dat er twee touwen hingen één voor de grote klok en één voor de kleine. Als beide geluid werden kwamen daar twee mannen aan te pas.

Hij was ook meerdere malen in de bol geweest (zijn vriend ..... Liebrechts verzorgde..... in de kerk en had een sleutel van de torendeur). Hij kwam ook wel eens in de klokkenkamer en wist te vertellen dat de klokkentouwen over een rond rad liepen.

Toen ik hem vroeg naar een dunner touw tegen de wand van het portaal wist hij daar wel iets van te herinneren maar had nooit iemand daar mee bezig gezien, hij wist ook niet waar het voor diende.

Ik doelde op het touw waarmee het gewicht van het uurwerk kon worden opgehesen.